

PLANI I MENAXHIMIT TË BASENIT UJOR ISHËM

Shtojca Teknike X (Raporti i Analizës Ekonomike)

---

1 BU TË ISHËM / ERZENIT: NJË PËRMBLEDHJE E SHKURTËR

Shqipëria është ndarë në 7 njësi hidrologjike të baseneve ujore si bazë për planifikimin e menaxhimit të ujit.¹

Ishmi dhe Erzeni janë hidrologjikisht dy basene ujore të veçantë:

- Ishmi ka një sipërfaqe ujëmbledhëse prej 721 km² dhe derdhet në detin Adriatik, pranë qytetit të Ishmit. Ndahet me kodra të ulëta nga pellgu ujëmbledhës i lumit Erzen. Ai mbulon pjesët kryesore të kryeqytetit, duke përfshirë dy degët e lumenjve Tirana dhe Lana. Pra, ky basen në pjesët e poshtme të tij ka popullsi të dendur dhe me aktivitete të rëndësishme ekonomike. (që lidhet situatën e presioneve).
- Erzeni ka një sipërfaqe ujëmbledhëse prej 1,370 km² dhe derdhet në detin Adriatik midis Durrësit dhe gjirit të Lalzit. Ndahet me kodra të ulëta nga baseni uhor Ishëm. Ai mbulon një pjesë të rëndësishme të zonës urbane të Tiranës, si dhe të qytetit të Durrësit, kështu që ky basen është i populluar dhe më i dendur në pjesët e poshtme të tij me aktivitete të rëndësishme ekonomike (që lidhet situatën e presioneve).

Presionet kryesore në këto dy pellgje janë ato që mbizotërojnë në përgjithësi në të gjithë Shqipërinë, pra:

- Ndotja nga ujërat e zeza të patrajtuara dhe ngarkesat organike përkatëse, kryesisht nga përdorimi shtëpiak;
- Ndotje të tjera kimike që lidhen, p.sh. me industria, minierat (fabrika të vjetra mosfunksionale);
- Ndotja e përhapur organike dhe kimike kryesisht nga bujqësia;
- Ndryshimet hidromorfologjike për shkak të përdorimeve të ndryshme të ujit (përfshirë nxjerrjen e zhavorrit); këtu prezenca dhe rëndësia e hidrocentraleve në këto dy basene është më e ulët në të gjithë Shqipërinë, pasi madhësia e dy baseneve përfaqëson 7,3% të Shqipërisë, energjia e prodhuar është përafërsisht vetëm 1% e vlerës së përgjithshme;
- Nxjerrja e ujit (kryesisht në lidhje me ujërat nëntokësore dhe të lidhura me bujqësinë), të cilat në nivel lokal mund të jenë të rëndësishme.

Për shkak të përdorimit intensiv socio-ekonomik dhe popullsisë së madhe, problemet që lidhen me presionet dhe rreziqet nga ndotja janë një shqetësim i madh në këto dy basene.

2 NDARJA E INFORMACIONIT NË BASENET UJORE

Një element kyç për të kuptuar më mirë situatën socio-ekonomike në një basen uhor specifik, është zbërthimi i informacionit përkatës që zakonisht disponohet në nivele administrative. Ky nivel është shpesh në nivel bashkie ose qarku, ndërsa në disa raste informacioni është i disponueshëm në nivel "rajoni" (Veri-Jug etj.).

Prandaj, qasja e mëposhtme u mor për të kkasifikuar informacionet e rëndësishme për basenin uhor:

- Pjesët e të dy bashkive/qarqeve që shtrihen brenda BU janë krijuar, si për zonën ashtu edhe për popullsisë (shpërndarje);
- Bazuar në këtë, janë krijuar një numër "rastesh" (0 ose 100%);
- Në rastet kur diferencat janë të papërfillshme, bashkia në fjalë është ndarë plotësisht në një basen (duke përfshirë 100% ose 0% në përputhje me rrethanat);

¹Shqipëria ka shtatë pellgje lumore me Këshillat e Baseneve Ujore të krijuar përkatësisht, të miratuara me VKM Nr. 696, datë 30.10.2019 "Për kufijtë e përcaktuar territorial dhe hidrografik të pellgjeve ujore në Republikën e Shqipërisë"

- Në rastet e rezultateve “të paqarta”, është zbatuar gjykimi i ekspertëve lidhur me atë se sa % duhet të përfshihet në BU; ky gjykim ka marrë parasysh edhe “përhapjen e aktivitetit ekonomik.

Si pikënisje për këtë punë, u prodhua një hartë gjeoreferencë (shih më poshtë) që tregon:

- kufijtë e BU;
- kufijtë administrativë në nivel bashkie dhe qarku.

Në një hap të dytë, u krye analiza numerike në nivel fshatrash dhe njësish administrative, duke çuar në një ndarje të qartë (ose jo) të tyre.

Tabela 1: Shpërndarja sipas njësive adminitravite për BU Ishëm dhe Erzen - përmbledhje

*Shpërndarja e popullsisë bazohet në zonën e MBU, të dhënat e Censurit të vitit 2011 dhe reformën e re territoriale 2014.

Në vijim rezultatet e detajuara janë dhënë në **Tabela 2**.

Tabela 2: Shpërndarja sipas njësive adminitravite për BU Ishëm dhe Erzen - analiza e detajuar

3 KARAKTERISTIKAT DHE RËNDËSIA EKONOMIKE E PËRDORIMIT TË UJIT

Tabela 3: Popullsia e BU Ishëm dhe Erzen 2020, përqindja e zonës urbane

Të dhënat e Instat-it Viti 2020 (Nivel Qarku)

Tabela 4: Familjet, numri i anëtarëve, në kontekst urban-rural, BU Ishëm dhe Erzen, 2011

Të dhënat e Instat, Censusi 2011 (bazuar në ndarjen e Shqipërisë në 36 Bashki) dhe përpunimi i zonës Urbane/Rurale bazuar në bashkitë e reja.

3.1 Fuqia e forcës punëtore dhe punësimi

Tabela 5: Popullsia që konsiderohet fore punëtore në BU Ishëm dhe Erzen

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës)

Tabela 6: Popullsia e punësuar në BU Ishëm dhe Erzen

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës)

Tabela7: Shkalla e papunësisë në BU Ishëm dhe Erzen

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës)

Tabela 8: Punësimi sipas sektorëve kyç të ekonomisë në BU Ishëm dhe Erzen

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës)

Tabela 9: Paga mesatare mujore bruto për punonjës dhe paga minimale e miratuar, në nivel kombëtar

Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve, kontribuesit e sigurimeve shoqërore; Llogaritja e INSTAT (Niveli Kombëtar)

3.2 Karakteristikat dhe rëndësia ekonomike e përdorimeve specifike të ujit

Përzgjedhja e përdorimeve specifike të ujit për t'u marrë në konsideratë u bazua në gjykimin e ekspertëve, bazuar në një shqyrtim të presioneve/ndikimeve kryesore në basenin ujqor dhe përdorimet me të cilat lidhen kryesisht.

Një pikë interesante është se një përdorim specifik i ujit, që është energjia termike konvencionale, nuk ekziston në Shqipëri, kështu që përjashtohet nga analiza e mëposhtme.

Është e rëndësishme të theksohet se meqenëse ekziston vetëm informacion i kufizuar në lidhje me sasinë e përdorimit të ujit në Shqipëri, burimi kryesor për vlerësimin e rëndësisë së ujit të përdorimit të ndryshëm të ujit është baza e të dhënave e lejeve nga AMBU. Teorikisht, duke qenë se çdo përdorim i konsiderueshëm i ujit duhet të aplikojë për leje përdorimi, ky burim informacioni duhet të japë një pasqyrë të mirë të përdorimit të ujit. Në të njëjtën kohë, duket se ka një pabarazi të madhe midis përdorimeve të lejuara të ujit dhe atyre aktuale, pasi vetëm përafërsisht, 600 përdorime uji kanë leje, shifër shumë e ulët. Gjithashtu, 222 prej tyre lidhen me hidrocentralet dhe vetëm 43 janë të lidhura me shkarkimet e ujërave të zeza, duke treguar se kjo bazë të dhënash mbulon vetëm një pjesë të përdorimit aktual të ujit. Duke dhënë një tregues të problemeve, janë vlerësuar 50.

Në kapitujt e mëposhtëm, është paraqitur informacioni përkatës i disponueshëm nga kjo bazë të dhënash (nga gushti 2021), duke përmbledhur kategoritë përkatëse të lejeve të ujit.

Tabela 10: Produkti i Brendshëm Bruto me çmime aktuale, BU Ishëm dhe Erzen, 2015-2019

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës), *Numrat për vitin 2019 bazohen në vlerësimin gjysmëfinal të PBB-së

Tabela 11: Norma e rritjes së PBB-së, BU Ishëm dhe Erzen, 2015-2019

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës), *Numrat për vitin 2019 bazohen në vlerësimin gjysmëfinal të PBB-së

Tabela 12: Produkti i Brendshëm Bruto për frymë, BU Ishëm dhe Erzen, 2015-2019

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës), *Numrat për vitin 2019 bazohen në vlerësimin gjysmëfinal të PBB-së

3.2.1 Informacion i përgjithshëm në lidhje me rëndësinë ekonomike të sektorëve

Për të vlerësuar rëndësinë ekonomike të disa përdorimeve/sectorëve të ujit bazuar në VSHB dhe meqenëse ky informacion është i disponueshëm në sektorë të ndryshëm, ky informacion është paraqitur këtu në një çështje përmbledhëse, edhe sepse mundëson krahasime ndërmjet sektorëve.

Në BU-të Ishëm dhe Erzen, për sa i përket strukturës së sektorëve dhe kontributit të tyre në VSHB (Vlera e Shtuar Bruto), tabelat e mëposhtme konfirmojnë rëndësinë e lartë dhe rritje ekonomike në nivel baseni (shkalla e rritjes 2014-2019 prej 136% krahasuar me 120% për Shqipërinë).

Përtej kësaj, mund të shihet se bujqësia, pylltaria dhe peshkimi kanë një VSHB shumë më të ulët në Ishëm dhe Erzen në krahasim me të gjithë Shqipërinë, ndërsa sektorët e tjerë janë "mbi mesataren" (p.sh. veprimtaritë shkencore dhe teknike).

Tabela 13: Struktura e VSHB sipas Rajoneve Statistikore 2014-2019, BU Ishëm dhe Erzen

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës), *Numrat për vitin 2019 bazohen në vlerësimin gjysmëfinal të PBB-së

Tabela 14: Struktura e VSHB sipas rajoneve statistikore dhe sipas llojit të aktiviteteve (Rajoni=100%) për BU Ishëm dhe Erzen, viti 2019

Të dhënat e Instat (Niveli i Prefekturës), *Numrat për vitin 2019 bazohen në vlerësimin gjysmëfinal të PBB-së

3.2.2 Bujqësia (duke përfshirë blegtorinë) dhe sipërfaqet e ujitura

Bujqësia është e rëndësishme nga pikëpamja e menaxhimit të ujit si në aspektin e ndotjes (ndotje difuze të plehëruesve/ushqyesve kimik, dhe pesticideve), por edhe për sa i përket sasisë së ujit. Prandaj, ky kapitull paraqet informacionin e përgjithshëm në lidhje me strukturën e bujqësisë, por edhe për ujitjen.

3.2.3 Bujqësia (përfshirë blegtorinë)

Tabela 15: Struktura e mbjelljeve të kulturave bujqësore fushore (për sipërfaqe), nivel kombëtar

Burimi: Të dhënat e Instat (nivel kombëtar), Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 16: Struktura e mbjelljeve të kulturave bujqësore fushore (kultura të prodhuara në ton), nivel kombëtar

Burimi: Të dhënat e Instat (nivel kombëtar), Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 17: Tokë arë sipas komunave (2019-2020) në hektarë, BU Ishëm dhe Erzen

Të dhënat e Instat, Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 18: Tokë arë (detaj) sipas komunave, 2020, në hektarë, BU Ishëm dhe Erzen

Të dhënat e Instat, Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 19: Tokë arë (detaj) sipas bashkive, 2020, në ton të prodhuar, BU Ishëm dhe Erzen

Të dhënat e Instat, Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 20: Blegtori për numër krerësh sipas bashkive, 2020, BU Ishëm dhe Erzen

Burimi: Të dhënat e Instat, Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 21: Blegtori për ton / copë të prodhuar sipas bashkive, 2020, BU Ishëm dhe Erzen

Burimi: Të dhënat e Instat, Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

3.2.4 Bujqësia dhe sipërfaqet e ujitura

Tabela 22: Ujitja: zonat e ujitura potenciale dhe aktuale, BU Ishëm dhe Erzen, 2020

Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 23: Uji i përdorur për ujitje në bujqësi, BU Ishëm dhe Erzen, 2020

Burimi i informacionit: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 24: Konsumi i ujit nga Ujitjet e Lejuara, BU Ishëm dhe Erzen, 2021

Të dhënat AMBU (Niveli RB); sasi të aktuale dhe shuma e faturuar janë për periudhën janar-gusht 2021.

3.2.5 Industria

Presionet mbi statusin e trupit ujqor lidhur me prodhimin industrial mund të jenë të rëndësishme për sa i përket konsumit të ujit, por edhe ujërave të zeza (p.sh. për disa procese industriale që krijojnë shkarkime shumë të ndotura).

Disa informacione të përgjithshme në lidhje me rëndësinë e industrisë në Shqipëri dhe BU Ishëm dhe Erzen janë dhënë më sipër (kapitulli 4.1.2 dhe 4.2.1).

Informacioni në lidhje me përdorimin e ujit industrial është i kufizuar, një burim kyç informacioni është baza e të dhënave e lejeve nga AMBU.

Nisur kjo, kategoritë e mëposhtme të lejeve janë të lidhura me përdorimin/konsumin të ujit dhe janë mbledhura në tabelën e mëposhtme:

- Nxjerrja dhe përdorimi i ujërave nëntokësore nëpërmjet shpimit, për qëllime të ndryshme;
- Burimet ujore nëntokësore për qëllime industriale dhe teknologjike;
- Burimi i ujit nëntokësor për ujë të ambalazhuar;
- Burimet ujore sipërfaqësore për qëllime industriale dhe teknologjike;
- Burimet ujore sipërfaqësore për qëllime të tjera;
- Burimi i ujit sipërfaqësor për ujë të ambalazhuar.

Përsa i përket shkarkimit të drejtpërdrejtë të ujërave të zeza, kategoria përkatëse e lejes është "Shkarkimet industriale".

Lidhur me informacionin mbi furnizimin me ujë të popullsisë, si dhe shkarkimin në sistemet publike të kanalizimeve, ky informacion është pjesë e informacionit të përgjithshëm në lidhje me shoqëritë e Ujësjetës Kanalizimeve (UK); Pra kapitulli 5 trajton shërbimet e ujit dhe mbulimin e kostos së tyre.

Tabela 25: Konsumi i ujit nga industritë e lejuara, BU Ishëm dhe Erzen, 2021

Të dhënat AMBU (Niveli BU); sasitë aktuale dhe shuma e faturuar janë për periudhën janar-gusht 2021.

3.2.6 Hidrocentrali

Hidroenergji është një përdorim shumë domethënës (jo konsumues) i ujit në përgjithësi në Shqipëri. Kjo shihet nga fakti se në vend nuk ka termocentrale në përdorim, ndaj burimi kryesor i energjisë elektrike në vend është nëpërmjet hidrocentraleve.

Në lidhje me BU Ishëm dhe Erzen, tabela e mëposhtme tregon:

- emrin e kompanisë si dhe emrin e hidrocentralit;
- nëse është lëshuar një leje uji për këtë hidrocentral (përtej lejes së kërkuar mjedisore)
- Fuqia e instaluar (në kW);
- prodhimi/energji aktuale e prodhuar për vitin 2018, 2019 dhe 2020.

Tabela 26: Fuqia e Instaluar dhe Energji Elektrike e prodhuar (2018-2020) në BU Ishëm dhe Erzen

Burimi: AMBU; ERRE lidhur me të dhënat për të gjithë Shqipërinë

3.2.7 Nxjerrja e zhavorrit (nga lumenjtë dhe/ose trupat e tjerë ujorë)

Për basenet Ishëm dhe Erzen, ka shqetësime për nxjerrjen e shpeshtë dhe të paligjshme të zhavorrit (siç thuhet edhe në raportin "Çështjet me rëndësi të menaxhimit të ujit" për BU I-E), megjithëse ndalimi i nxjerrjes së zhavorrit është në fuqi prej shumë vitesh.

Bazuar në bazën zyrtare të të dhënave të lejeve të AMBU-së (shih tabelën më poshtë), ekzistojnë 13 leje për përdorimin e "materialeve inerte të nxjerra nga pellgu lumor, përrenjtë, liqenet, me ose pa ujë" për të gjithë Shqipërinë, nga të cilat vetëm një ndodhet në BU I-E. Nuk ka asnjë tregues për tonelatat e zhavorrit të nxjerrë, pasi njësia e përdorimit (si bazë për tarifat e përdorimit të ujit) është "2% e vlerës së zhavorrit të shitur".

Pra, ekzistojnë shumë vende të paligjshme të nxjerrjes së zhavorrit; siç konfirmohet nga një raport të AMBU-së nga korriku 2021, i cili identifikoi 34 vende/kompani të nxjerrjes së zhavorrit në BU I-E, që nuk ishin të licencuara. Prej tyre, 20 ndodhen në BU Ishëm, ndërsa 14 në BU Erzenit.

Tabela 27: Nxjerrja e lejuar e zhavorrit, BU Ishëm dhe Erzen, 2021

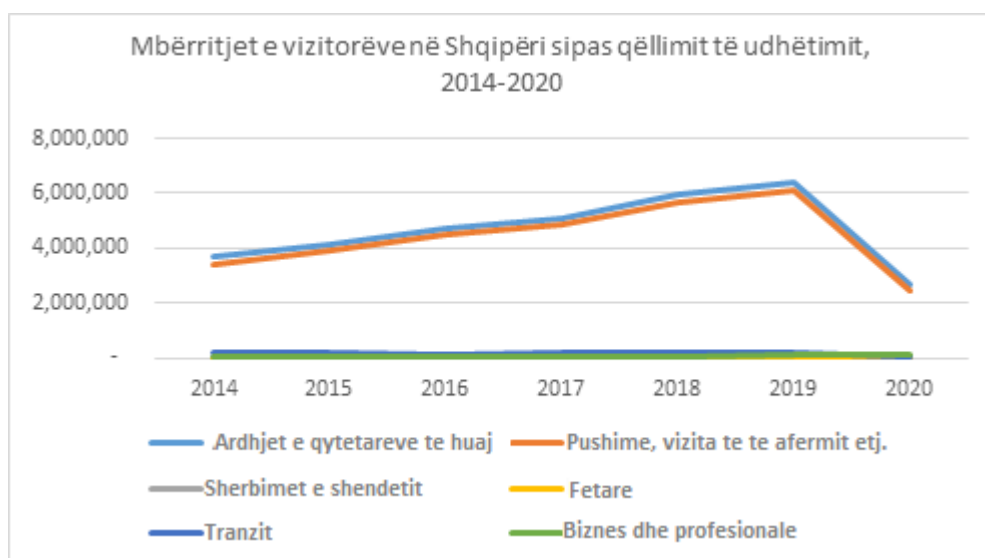
Të dhënat nga AMBU (Niveli BU); sasitë aktuale dhe shuma e faturuar janë për periudhën janar-gusht 2021

3.2.8 Turizmi

Turizmi ka një rëndësi në rritje për ekonominë shqiptare. Në të njëjtën kohë, fluksi sezonal (dhe shpesh i fokusuar në rajon) i vizitorëve të huaj në sezonin e thatë të verës mund të krijojë presione shtesë mbi burimet ujore dhe infrastrukturën (duke qenë se konsumi i ujit për frymë/ditë i turistëve është më i lartë se për banorët). Për më tepër, struktura sezonale e popullsisë rrit kërkesat për planifikimin e duhur të ITUNU në të ardhmen.

Tabela 28: Mbërritjet e vizitorëve në Shqipëri sipas qëllimit të udhëtimit, 2014-2020

Burimi i informacionit: Instat

Tabela 29: Të dhëna nga strukturat akomoduese të banorëve rezidentë dhe jorezidentë, Shqipëri, 2018-2020

Burimi i informacionit: Instat

3.2.9 Kultivimi i peshkut dhe peshkimi në kohën e lirë

Tabela 30: Peshku i kapur sipas kategorive, Shqipëri, 2016-2020

Burimi i informacionit: Instat

4 MANGËSITË E IDENTIFIKUARA NË LIDHJE ME INFORMACIONIN MBI KARAKTERISTIKAT DHE RËNDËSINË EKONOMIKE TË PËRDORIMEVE SPECIFIKE TË UJIT

Në përgjithësi, mangësitë kryesore janë:

- vështirësi në ndarjen e të dhënave të disponueshme bazuar në basenet ujore (p.sh. për shkak të disponueshmërisë së informacionit vetëm në nivel kombëtar);
- informacioni është i kufizuar për të vlerësuar rëndësinë ekonomike të aktiviteteve të lidhura me ujin (p.sh. në nën-industritë që përdorin ujin, turizmi) duke pasur informacion mbi qarkullimin, si dhe "vlerën e shtuar" për çdo m³ ujë;
- informacioni është i fragmentuar mbi ujin e nxjerrë/konsumuar dhe shkarkimin e ujërave të zeza për përdorime të ndryshme ujore. Gjithashtu, informacion i rëndësishëm që lidhet me përdorimet turistike të ujit, nxjerrjet e ujit nga bujqësia (sipërfaqet e ujitura), si dhe nxjerrjet e ujit dhe shkarkimi i ujërave të zeza në/nga industria;
- gjithashtu për përdorime të ujit jo për konsum (p.sh. nxjerrja e zhavorrit, kultivimi i peshkut) baza e informacionit është e kufizuar (p.sh. nuk ka informacion mbi vëllimet e zhavorrit - të nxjerrë në mënyrë të paligjshme, numrin e fermave të peshkut dhe ngarkesa të peshkut, që lidhen përgjithësi rëndësinë ekonomike nga aktivitete të tilla) .
- për mbrojtjen nga përmbytjet, informacioni ekonomik i disponueshëm duhet të përmirësohet (me informacion më të detjuar të kostove aktuale të strategjisë së mbrojtjes nga përmbytjet për BU, por edhe informacion mbi popullsinë dhe aktivitetet ekonomike, humbjet e mundshme të pronave/ aktivitetet ekonomike për shkak të mbrojtjes nga përmbytjet etj.).

5 SHËRBIMET E UJIT

5.1 Vetë-furnizimi për përdorime të ndryshme ujore në lidhje me nxjerrjen e ujit dhe shkarkimin e ujërave të zeza (për familje, industri, bujqësi)

Edhe në lidhje me largimin e drejtpërdrejtë të ujërave të zeza, informacioni është i pakët:

- një numër i konsiderueshëm familjesh nuk janë të lidhura me sistemin publik të kanalizimeve, por nuk ka vlerësime në lidhje me vëllimet e deponimit të ujërave të zeza (për normat që lidhen me sistemin publik të kanalizimit, shih kapitullin 5.3.1 më poshtë);
- Për sa i përket industrisë, ka vetëm informacion fragmentar në lidhje me shkarkimet direkte që janë marrë nga databaza e lejeve AMBU, ku nga 42 leje për "shkarkimin e ujërave të zeza industriale", asnjëra prej tyre nuk është në BU Ishëm dhe Erzen.

Prandaj, vetë-furnizimi me ujë dhe largimi i drejtpërdrejtë i ujërave të zeza nuk mund të analizohen më tej; ky boshllëk informacioni është një sfidë e konsiderueshme për menaxhimin sasior dhe cilësor të ujit (dhe për arritjen e objektivave të DKU-së), pasi baza e informacionit:

- **sa** ujë dhe **ku** është nxjerrë në të vërtetë nga mjedisi; si dhe,
- **sa** është vëllimi i ujërave të zeza që shkarkohen, **ku** dhe me **çfarë** përbërje mbetet larg plotësisht të synuar.

5.2 Karakteristikat e shërbimit për furnizimin me ujë të pijshëm

5.2.1 Popullsia dhe Ujësjellësat

Siç shihet nga tabela e mëposhtme, shërbimi i ujësjellësave mbulon nga 97% në 43% të BU, duke u përqëndruar kryesisht zonat urbane. Për më tepër, shkalla e mbulimit të përgjithshëm prej 88% është më e lartë në të gjithë Shqipërinë (76%), duke treguar se çështja e njohur e kostove të infrastrukturës për mbulimin e furnizimit me ujë është më e lartë (dhe kështu më e vështirë për t'u arritur) se në zonat më rurale.

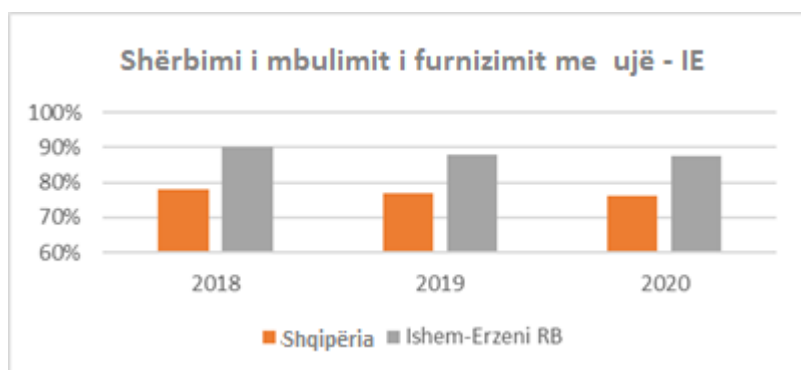
Tabela 31: Ndërmarrjet e Ujës-jellës-Kanalizimeve në BU Ishëm-Erzen, Popullsia dhe Mbulimi i Furnizimit me Ujë, 2020

Të dhënat e ERRU 2020, Raporti i Bilancit të Ujit (niveli i Ndërmarrjeve së UK)

Përsa i përket ndryshimeve në lidhje me normat në 3 vitet e fundit, ka ndryshime mjaft të vogla për t'u vërejtur, si për BU I-E, ashtu për të gjithë Shqipërinë. Kjo tregon se fokusi i investimeve të realizuara aktualisht është më tepër në përmirësimin e cilësisë së komponentëve të tjerë të shërbimit (p.sh. vazhdimësia e shërbimit) sesa në zgjerimin e mbulimit. Përveç kësaj për BU I-E, edhe nëse lidhjet në rrjet rriten, ato mund të mos "arrijnë" me përsëri kërkesën e nevojave për ujë shkak të rritjes së popullsisë.

Tabela 32: Mbulimi i Furnizimit me Ujë në BU Ishëm-Erzen, 2018-2020

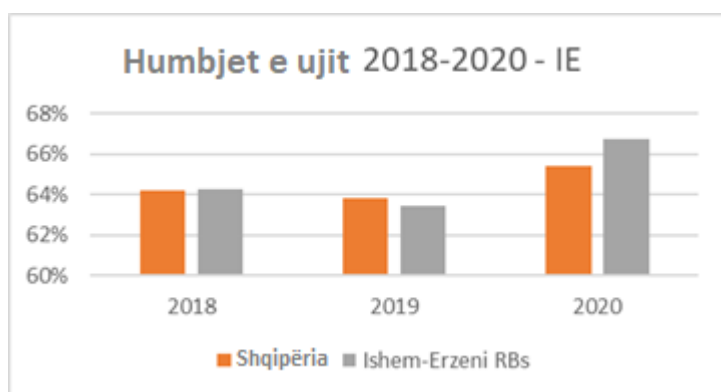
Të dhënat e ERRU 2020, Raporti i Bilancit të Ujit (niveli i Ndërmarrjeve së UK)

5.2.2 Humbjet e ujit në lidhje me Furnizimin me ujë të popullsisë

Tabela 33: Humbjet e ujit në BU Ishëm-Erzen, 2018-2020

Të dhënat e ERRU 2018-2020, Raporti i Bilancit të Ujit (niveli i Ndërmarrjeve së UK)

Duke parë më në detaje llojet e ndryshme të humbjeve të ujit, informacioni i marrë nga ERRU ofron një klasifikim shumë të dobishëm:

- “Humbjet administrative”, kryesisht për shkak të lidhjeve të paligjshme (përlllogaritur në 20% të prodhimit vjetor të ujit), por edhe faturimit tavan / dysheme (pa matës);
- “Humbjet e infrastrukturës”, të cilat janë humbjet “klasike” të furnizimit me ujë për shkak të amortizimit dhe vjetërsimit të infrastrukturës;
- “Humbje faturimi”, që do të thotë sasi përdorimi të autorizuara por jo të faturuara (p.sh. lexime të pasakta).

Humbjet e faturimit nuk janë aq të rëndësishme në krahasim me kategoritë e tjera dhe mund të shihen si humbje administrative (duke qenë jo-teknike). Gjatë mbledhjes së informacionit, Ndërmarrja e UK të Durrësit e ka qasje për të mos raportuar humbjet e faturimit.

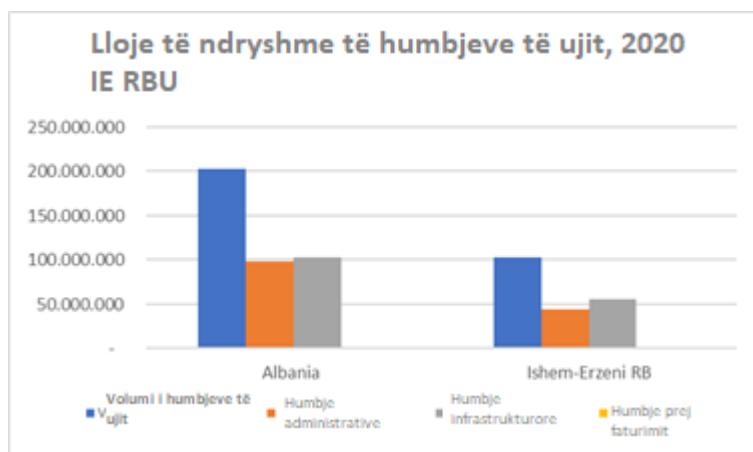
Bazuar në këtë klasifikim të humbjeve administrative kundrejt infrastrukturës, mund të vlerësohet se ku janë çështjet kyçe, si dhe gjatë planifikimin, ku duhet të prioritetizohen përmirësimet e ardhshme. Këtu nevojitet një vlerësim i kujdesshëm, pasi nga njëra anë, përmirësimi i infrastrukturës mund të arrihet me kosto më të ulët se masat më komplekse, nga ana tjetër ulja e kostove administrative mund të jetë relativisht e lirë, por e vështirë për t'u zbatuar për shkak të rezistencës. (p.sh. për anulimin e lidhjeve të paligjshme).

Ndërsa për të gjithë Shqipërinë humbjet administrative dhe infrastrukturore janë të ngjashme, në BU Ishëm dhe Erzen humbjet në infrastrukturë janë pak më të larta. Ekzistojnë disa dallime ndërmjet ndërmarrjeve të ujësjellësit në lidhje me marrëdhëniet dhe kategorive që lidhen me ndryshimin e koston. P.sh. për Tiranën, humbjet në infrastrukturë janë 59% e humbjeve të përgjithshme, që është një përqindje më e lartë se mesatarja e të gjithë Shqipërisë.

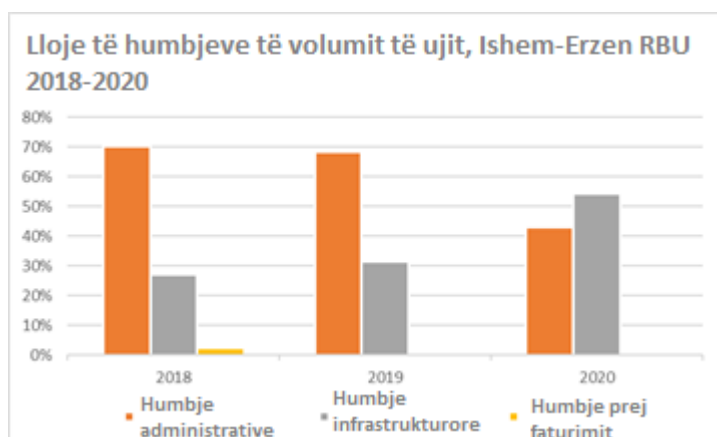
Një shembull interesant që tregon sfidat në lidhje me besueshmërinë e të dhënave është ai i ujësjellësit Kamëz, ku ndarja e humbjeve administrative dhe infrastrukturore bazohet qartë në gjykimin e ekspertëve, pasi ato janë saktësisht të njëjta.

Tabela 34: Llojet e humbjeve të vëllimit të ujit, BU Ishëm-Erzen, 2020

Të dhënat e ERRU 2020, Raporti i Bilancit Ujor (niveli i Ndërmarrjeve së UK)

Tabela 35: Lloje e Humbjeve të Vëllimit të Ujit, BU Ishëm-Erzen, 2018-2020 (në %)

Lidhur me vëllimet e ujit të nxjerrë, një burim kyç informacioni shtesë është baza e të dhënave e lejeve në AMBU.

Nga kjo, kategoritë e mëposhtme të lejeve janë të lidhura me furnizimin publik me ujë dhe janë përmbledhur në tabelën e mëposhtme:

- Burimi i ujit sipërfaqësor për ujë të pijshëm;
- Burimi i ujërave nëntokësore për ujë të pijshëm.

Në tabelën e mëposhtme, informacioni është përmbledhur më tej për të përcaktuar vëllimet e ujit sipas kompanive të furnizimit me ujë nga:

- Duke përjashtuar lejet për ujërat nëntokësore për industri;
- Kombinimi i lejeve të ndryshme që i përkasin një Ujësjiellësi (të njëjtat Ndërmarrje ujësjiellësash kanë një leje për të gjitha burimet e tyre të ujit që përdorin, të tjerat kanë një leje për çdo burim uji).

Bazuar në këtë qasje, vetëm 40 nga 57 ndërmarrjet e ujësjiellësit kanë disa leje për nxjerrjen e ujit.

Tabela 36: Lejet për përdorim uji të pijshëm nga Ujësjiellësi, BU Ishëm-Erzen, 2021

Të dhënat AMBU (Niveli BU); sasitë aktuale dhe shuma e faturuar janë për periudhën janar-gusht 2021.

5.3 Karakteristikat e kanalizimeve dhe trajtimit të ujërave të zeza

Tabela 37: Mbulimi i kanalizimeve krahasuar me mbulimin me ujësjiellës, BU Ishëm-Erzen, 2020

Të dhënat e ERRU 2020, Raporti Vjetor

5.4 Vlerësimi i niveleve aktuale të rikuperimit të kostove të shërbimeve të ujit

5.4.1 Përcaktimi i tarifave në lidhje me largimin/trajtimin e furnizimit me ujë dhe kanalizimeve

Sa i përket përcaktimit të tarifave, Enti Rregullator i Ujit (ERRU) ka një rol vendimtar në përcaktimin e politikës tarifore të shërbimit të furnizimit me ujë dhe kanalizimeve. Ai ka objektiva të drejtojnë sektorin drejt kostove të rikuperimit dhe njëkohësisht, të mbrojnë interesat e konsumatorëve në lidhje me kushtet, cilësinë, qëndrueshmërinë dhe përbalueshmërinë e shërbimit.

Pra, ERRU ka vendosur rregulla për aplikimin, shqyrtimin dhe miratimin e tarifave për furnizimin me ujë dhe largimin dhe trajtimin e ujërave të zeza (bazuar në ligjin nr. 8102 datë 28.03.1996, i ndryshuar). Ai përcakton metodologjinë për llogaritjen e tarifave me pakicë dhe shumicë të ujit për konsum publik, largimin dhe trajtimin e ujërave të zeza në përputhje me politikën e qeverisë për zhvillimin e sektorit dhe Direktivën e BE-së për Ujërat. Qëllimi kryesor i sektorit është arritja e mbulimit të plotë të kostos.

Në këtë rast, ERRU duhet të sigurojë që klientët të paguajnë tarifa bazuar në kostot e nevojshme dhe të arsyeshme për shërbimet e ofruara. Qëllimi fillestar është mbulimi i menjëhershëm i kostove të funksionimit dhe mirëmbajtjes, ndërsa mbulimi i kostos totale është objektiv më i largët. Politika tarifore e ndjekur nga ERRU përfshin një rritje graduale të tarifave në vitet në vijim, me kusht që ofruesit e shërbimeve të arrijnë një nivel të përmirësuar të performancës së shërbimit.

5.4.2 Çmimi aktual i ujit dhe tarifat e arkëtimit nga faturimi për furnizimin me ujë dhe largimin/trajtimin e ujërave të zeza

Bazuar në sa më sipër, tarifat aktuale për grup përdoruesish dhe struktura e tyre në BU I-E jepen në Tabela 38 më poshtë.

Ekzistojnë tre grupe të dallueshme përdoruesish, që janë institucionet shtetërore, familjet dhe bizneset (përfshirë industrinë).

Siç shihet, aplikohet një tarifë fikse për çdo lidhje; Për sa i përket furnizimit/konsumit të ujit të pijshëm (i matur ose i vlerësuar), zbatohet një tarifë fikse për m³, e cila është më e ulët për institucionet/lidhjet shtetërore. Tarifat për bizneset janë më të ulëta ose të njëjta si për familjet.

Për sa i përket largimit të ujërave të zeza, llogariten/faturohen të njëjtat m³ si uji i përdorur. Edhe këtu vërehen tarifa më të ulëta për institucionet shtetërore, ndërsa tarifat e ujërave të zeza për bizneset janë më të ulëta ose të njëjta me ato familjare. Nuk ka asnjë diferencim për sa i përket përbërjes së ujërave të zeza të depozituara/ngarkesave ndotëse.

Kjo në thelb do të thotë se institucionet shtetërore kontribuojnë në një masë më të vogël në kostot e furnizimit me ujë dhe kanalizimeve sesa dy grupet e tjera të përdoruesve; ky është rasti i disa shoqërive dhe bizneseve, duke kontribuar më pak se familjet.

Përsa i përket tarifave që aplikohen në BU I-E, për ujësjellësin në Kavajë dhe Krujë tarifat janë më të ulëta se për ndërmarrjet e tjera të ujësjellsave, ndërsa për Kamzën nuk ekzistojnë tarifa të miratuara nga ERRU.

Duhet theksuar këtu se në vitin 2020, nga 57 ndërmarrjet e ujësjellësit në Shqipëri, 14 nuk kanë tarifa të miratuara nga ERRU, ndërsa 8 nuk janë të licencuara nga ERRU (kryesisht për shkak të vështirësive për të emëruar teknik të kualifikuar, drejtues me diplomën përkatëse sipas kërkesave ligjore dhe parashikimit të Aktit të Miratimit Higjieno-Sanitar nga Inspektorati Shtetëror Shëndetësor).

Në përgjithësi, dhe siç raporton ERRU në raportin e saj të performancës 2020, besueshmëria dhe saktësia e të dhënave tekniko-ekonomike mbetet një sfidë për sektorin e shërbimeve të ujit pasi të dhënat e raportuara nga kompanitë në ERRU shpesh nuk përputhen me bilancet financiare dhe bilancet e ujit, veçanërisht kur aplikohet për tarifën e reja. Prandaj, ERRU punon në përmirësimin e besueshmërisë së bazës së të dhënave; duke përfshirë gjithashtu në metodologjinë e tarifave të rishikuar një vlerësim të saktësisë së të dhënave të raportuara nga kompanitë që aplikojnë për tarifa të reja. Këtu përfshihen propozimet për mënyrat dhe mjetet e rritjes së saktësisë së të dhënave që do të zbatohen nga institucionet publike për të rritur përgjegjësinë e tyre në këtë drejtim.

Tabela 38: Tarifat e Ujit (Furnizimi me ujë të pijshëm/largimi i Ujërave të Zeza) për BU Ishëm-Erzen, 2020

Të dhënat e ERRU 2020, Raporti Vjetor

Tabela 39 paraqet informacionin përkatës për Shqipërinë dhe BU I-E në lidhje me dy tregues, që janë:

- "Shkalla aktuale e arkëtimit"(SHAA): siç vlerësohet edhe nga ERRU, ky tregues nuk është aq realist pasi shumë kompani i përjashtojnë arkëtimet me vonesë, por që mblidhen brenda vitit dhe raportohen si arkëtim debiti;
- "Norma e përgjithshme e arkëtimit" (NPA): përfshin të gjitha të ardhurat e realizuara nga ujësjellsat, madje edhe debitimet e vjetra, duke marrë kështu një perspektivë më afatmesme/afatgjatë të normës së arkëtimit. Kjo normë përfaqëson një situatë më realiste të performancës financiare, pasi po korigjon disi "gabimin" e gjetur në SHAA.

Tabela 39: Normat e arkëtimit të faturimit, BU Ishëm-Erzen, 2020

Të dhënat e ERRU 2020, Raporti Vjetor

5.4.3 Performanca Financiare e Shërbimit të Ujit / Mbulimi i kostos së përgjithshme financiare aktuale

Tabela 40: Rezultatet Financiare të Shërbimit të Ujit, BU Ishëm-Erzen, 2018-2020

Të dhënat e ERRU 2018-2020, Raporti i Performancës (niveli i Ndërmarrjeve së UK)

5.4.4 Nivelet aktuale të mbulimit të kostos financiare të furnizimit me ujë dhe largimit/trajtimin të ujërave të zeza (të ndara)

Tabela 41: Tarifat totale të mbulimit të kostos për impiantet e furnizimit me ujë – kanalizime - trajtimin të ujërave të zeza, BU Ishëm-Erzen, 2020

Të dhënat e ERRU 2020, Raporti i Performancës (niveli i Ndërmarrjeve së UK)

6 MANGËSITË E IDENTIFIKUARA NË LIDHJE ME INFORMACIONIN MBI KARAKTERISTIKAT DHE NIVELET E MBULIMIT TË KOSTOS SË SHËRBIMEVE TË UJIT

Në përgjithësi, mangësitë kryesore janë:

- Informacion në lidhje me vetë-ofrimin e shërbimeve (p.sh. bujqësia, ujitja, nxjerrjet dhe shkarkimet e ujit nga industria dhe familjet);
- Edhe nëse bëhen shumë përpjekje për përmirësimin e situatës, ngelet shumë për të bërë në sigurimin e besueshmërisë së informacionit në lidhje me vëllimet (të matura) / popullsinë që l ofrohet shërbimi / humbjeve etj., por edhe lidhur me informacionin financiar të ndërmarrjeve të ujës-jellësit;
- Informacion mbi investimet e planifikuara, si dhe planet se si të mbuloohen kostot shtesë (p.sh. i ITUN) në një mënyrë që siguron një rikuperim të kostos "të pranueshme", si dhe një plan se si të sigurohet qëndrueshmëria financiare e ujës-jellësave në afat të gjatë të lidhura me investime të tilla që rrisin cilësinë e shërbimit;
- Vlerësimet e kostove mjedisore dhe burimeve në lidhje me ofrimin e shërbimeve të ujit.

7 SKENARI BAZË: PARASHIKIMI I SË ARDHMES

Fatkeqësisht, për shumë elementë thelbësorë në lidhje me kërkesën për ujë, në Shqipëri (si dhe në shumë vende të tjera) nuk disponohet informacion sistematik mbi nxitësit përkatës socio-ekonomikë dhe efektet e tyre në menaxhimin e ujit. Ato për të cilat nuk mund të gjendeshin vlerësime të besueshme janë:

Faktorë të jashtëm:

- Ndryshimet teknologjike që do të ndikojnë në furnizimin me ujë, kërkesën për ujë dhe trajtimin e ujërave të zeza;
- Ndryshimet e përgjithshme në regjimet tatimore/fiskale që do të ndikojnë në zhvillimin/strukturën e ekonomisë me efekte në menaxhimin e ujit (p.sh. një taksë e mundshme e gjelbër; ndryshime në promovimin e politikave të investimeve ekonomike/politikave të punësimit, ndryshime në normën e TVSH-së etj.

Politikat dhe investimet e ujit:

- Planifikohen burime të reja të furnizimit me ujë;
- Teknologjitë e reja që do të zbatohen (që çojnë p.sh. në përmirësimin e cilësisë së ujit);
- Programet për reduktimin e ndotjes në bujqësi;

- Programet e reduktimit të ndotjes nga industritë;
- Strategjitë e mbrojtjes nga përmbytjet;
- Strategjitë për ruajtjen e natyrës / restaurimit të ligatinave / rikthimi në gjendje natyrore të lumit;
- Ndryshime në politikat e çmimit të ujit (përsa i përket tarifave për shërbimet e ujit, por edhe tarifat e përdorimit të ujit).

Politikat makroekonomike:

Projeksionet e ardhshme (dhe efektet e tyre lidhur me menaxhimin e ujit) në:

- Politika e turizmit
- Politika bujqësore (p.sh. rritja e sektorit vaditës me 10% e parashikuar për vitin XY për të gjithë vendin, BU dhe zona specifike);
- Politika industriale (p.sh. rritja e sektorit të përpunimit të ushqimit me 10%, duke sjell pasoja në vëllimet e ujërave të zeza);
- Politika energjetike (p.sh. rritja e përqindjes së energjisë së rinovueshme me 10%; rritja e rëndësisë së hidrocentraleve në rajone specifike me 20%)

Politikat globale/evropiane (aderimi):

- Efektet e përpjekjeve në lidhje me anëtarësimin në Bashkimin Evropian:
  - Ndikimi në sektorët kryesorë ekonomikë;
  - Ndikimi i Politikës së Përbashkët Bujqësore (PPB);
  - Punësimi/papunësia;
  - Zhvillimi rajonal.

Pavarësisht nga këto boshllëqe, disa informacione të rëndësishme në lidhje me parashikimet e ardhshme të disponueshme janë paraqitur në nën-kapitujt e mëposhtëm.

7.1 Rritja e popullsisë

Një factor i jashtëm kryesor që përcakton prioritetet e ardhshme në lidhje me menaxhimin e ujit është rritja e numrit të popullsisë, pasi kjo ndikon drejtpërdrejt në nevojën për ofrimin e shërbimeve të ujit, por në të njëjtën kohë mund të rrisë presionet në mjedisin ujor (p.sh. përmes ujërave të zeza të patrajtuara, ujit shtesë, vëllimet e nevojshme si për popullsinë, por edhe për aktivitetet ekonomike, masat e nevojshme që duhen marrë për mbrojtjen nga përmbytjet etj.).

Për BU I-E (shih Tabela 42 më poshtë), parashikimet e popullsisë tregojnë një rritje të pritshme nga viti 2021 deri në vitin 2031 prej 4%, që është dukshëm më e lartë se rënia e pritshme e popullsisë në këtë hark kohor për të gjithë Shqipërinë.

Kjo do të ndikojë qartë në kërkesat e menaxhimit të ujit në shumë mënyra, pra në lidhje me furnizimin me ujë dhe kanalizimet. Për të vlerësuar më mirë këto ndryshime, duhet një analizë më e detajuar e ndryshimeve rajonale me basenin(et), e lidhur gjithashtu me ndryshimet e konsumit për frymë.

Tabela 42: Shtrirja e popullsisë, skenari i rajonalizuar, BU Ishëm-Erzen, 2021-2026-2031

Të dhënat e Instat (Niveli Qarku)

7.2 Zhvillimi i përgjithshëm ekonomik (ritja ekonomike)

Ministria e Financave në programin buxhetor afatmesëm 2022-2024, bën me dije se pas recesionit të fortë në vitin 2020 në nivelin -4.0 për qind, sipas vlerësimit të fundit të INSTAT, ekonomia pritet të rimëkëmbet në vitin 2021 sipas një parashikimi afat të mesëm. Rritja ekonomike parashikohet në 5.5 për qind në vitin 2021 dhe parashikohet të mbetet mbi 4 për qind në periudhën afatmesme. Më

konkretisht, rritja ekonomike parashikohet përkatësisht në 4.8, 4.5 dhe 3.9 për qind për vitet 2022, 2023 dhe 2024.

MF, 2021

Këtu nevojiten më shumë projeksione afatgjata dhe të rajonalizuara, pasi vendimet për menaxhimin e ujit kërkojnë kohë për t'u zbatuar, por edhe kanë një perspektivë afatgjatë në efektet e tyre.

7.3 Shtrirjet e investimeve në sektorin e ujit

Përtej informacionit të dhënë për investimet në seksionin e mbulimit të kostos në lidhje me furnizimin me ujë të pijshëm dhe kanalizimet (kapitulli 5.4.3 më sipër), programi kombëtar i sektorit të ujit 2018-2030 (i cili ende nuk është miratuar, por është konsultuar gjerësisht me të gjithë aktorët përkatës, në nivelin kombëtar dhe vendor, duke përfshirë takime të ndërsjella me ministrinë e linjës) paraqet dhe analizon objektivat për sektorin e ujit (duke ndjekur logjikën e Axfordës së OKB-së 2030 të SDG-ve për ujin):

Tabela 43: Projektionet në lidhje me objektivat në sektorin e ujit

Programi kombëtar i sektorit të ujit 2018-2030

Bazuar në këto projeksione mbi objektivat, janë kryer analiza financiare për secilin objektiv (dhe vlerësime për boshllëqet financiare, atje ku ka). Janë bërë llogaritje duke marrë parasysh zërat specifikë buxhetor të listuar në Programin PBA, për secilin institucion përgjegjës.

Si rrjedhojë, nevojat totale të financimit për arritjen e këtyre objektivave llogariten në 388,4 miliardë lekë deri në vitin 2030, ndërsa buxheti aktual i parashikuar në këtë periudhë kohore është 237,4 miliardë lekë, duke krijuar një hendek financiar prej 151 miliardë lekësh.

7.4 Identifikimi i boshllëqeve në lidhje me projeksionet përkatëse për të ardhmen/skenarin bazë

Është e qartë se vlerësimet e përgjithshme (bazuar në projeksionet ekzistuese) në lidhje me kërkesën e ardhshme për ujë (për furnizimin me ujë) dhe presionet e ardhshme të lidhura me ujin mbi burimet ujore (në lidhje me sasinë dhe cilësinë) nuk mund të bëhen në këtë fazë, pasi shumë prej tyre nuk janë të disponueshme.

Përveç parashikimeve specifike që duhet të krijohen / zhvillohen më në detaje / të mbështeten nga studime të veçanta, hendeku më urgjent është i orientuar drejt procesit.

Ndërsa AMBU duhet të ketë të qartë drejtimin në krijimin e një skenari bazë, në lidhje me efektet në menaxhimin e ujit, ky nuk është një proces që mund të bëhet vetëm brenda institucionit. Këtu kërkohet një qasje sistematike e krijimit të një skenari, pasi informacioni / njohuritë e ekspertëve gjenden në një sërë ministrish përkatëse (bujqësi, zhvillim rural, ekonomi, etj.), si dhe nga institute dhe palë të tjera të interesuara (Ujësjetësar, shoqatat bujqësore, institutet kërkimore, organizata, etj.). Planet strukturore dhe rajonale, si dhe planet e autoriteteve vendore, do të përbëjnë burime të rëndësishme informacioni. Ndërsa do të jetë e vështirë për të marrë informacion mbi disa parametra të përmendur në listën e mësipërme.

Synimi është që vlerësimet e përgjithshme, të rajonalizuara për kërkesën e ardhshme për ujë dhe presionet e pritshme mbi burimet ujore (sasia/cilësia) në basenet ujore do të zhvillohen në të ardhmen.